

ШЫН

В.И.П(б) ТЫВА ОБКОМУНУ, МЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИН БОЛГАН АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫН ДЕПУТАТТАРЫНЫН ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИН ОРГАНЫ

1936
апрель
26
четверг
№ 83 (2257)
ВРТЭЭ 20 көп.

Бохунгү солунда:

Совет Эвилелинде (1 арын).
Область ховуларында (1 арын).
В. Даваадор. — Райкомнун дузасы негетинип турар (2 арын).
Партия амыдыралы:
М. Бугадай. — Малчылар ортузунга партияжи-политикти ажылды экиндер (2 арын).
Башкыларыны методтук катыжышыкчылары (2 арын).
Т. Бегзи. — Бийик өөрдилгезиниң удуртулганы

күштелдирер (2 арын).
Н. Тембрек. — Политшколаарның ажылының түн-нелдерин үндүрер (3 арын).
В. Вишняков. — Малды семиртип оदारладырыңче кичээгэй салыр (3 арын).
1946—1950 чылдарда ССРЭ-ниң дөрт дугаар беш чыл планының дугайында дыйнадыгы даштагы чурттар өөрүшүлөдүй биле көрүп турар (4 арын).
Тайбының Пактазы дөшт (4 арын).

Массаның ортузунга политиктиг ажылды үргүлчү экижидер

Большевиктер партиясының, Ленин—чүүлерин тургузары—партия организа-Сталлинның гениязы делегейде бир ду-гаар социалисттик күрүнени тургускан. Оң күрүне бот-тыныгы тургузукчу күш-ажылының чечектелишиңни ажит кыш.

Совет улус ССРЭ-ниң Күрүнениң План Комитетиниң болгаш ССРЭ-ниң Төп Статистик Эргелелиниң дайын сөө-лүндеги сталинчы беш чыл планын кү-үсеткениниң дугайында медгеледи улуг сорук киришкен-биле болгаш өөрүшкү-биле улук хүлээп алган. Бистиң үлөт-пүрүвүс беш чыл планын дөрт чыл үш ай ишинде күүсеткен. Ол болза, совет кижилериниң кызыманай күш-ажылын херечилеп турар болгаш тайбың херөө-ңе чаа салышкын, дайын кыпсычы-ларыңа чаа согушкун болур.

Беш чыл планын чедишиңкиңиң дөс-көш, сөөктү улус ажил-агы болгаш культура тургузушкунуңуң талазы-биле чаа канчаар-даа аажок улук сорулгалар-ны боттаңдырыңа кирипкен. Волгада, Аму-Дарыяда, Днепрде болгаш Донда коммунизмниң улук тудугтарының пла-нын боттаңдырар талазы-биле ажил улук көдүрүлүшкүн-биле калбарып тур-ар.

Майның бирээзиниң байырыңа че-дишиңкиниң ужуражыр дөшт массалыг социалисттик чарыш Тыва автономнуг областа бүгү чурттаазы-биле бир дөмөй калбарган. Улетпур бугурулгелериниң ажилчылары, албан хаагычтары, ин-женер-техниктиг ажилдагычылары бүдү-рүлгө планнарын хуусаа бетинде күүсе-дир талазы-биле, бүдүрүп үндүрүп ту-рар продукцияларының бот-өртөнү куду-ладыр талазы-биле, бүдүрүчкү күшүгү бедидер талазы-биле, материал чаргы-далын камнаар талазы-биле тодаргай социалисттик хүлээлгелерин боттарыңа алганнар.

Большевик партия болгаш совет казан колхозтарын, совхозтарын, МТС-терин иштини бугу аргаларын долузу-биле ажилгаар, оң уламданан 1951 чылда көдөз ажил-агы культураларының дү-жүдүн улам-на бедидерин, иштиниң мал ажилын хөгжүдүрер, оң продукттуулуг бедидерин чедиш алып улук сорулгаларыңа күдөз ажил-агының ажил-дагычыларының мурнунга салган. Партия болгаш казан күш бүрүдө ба-гыш салып турарыңа харыны кылдыр бистиң областың көдөз ажил-агының ажил-ишчилери 1951 чылда тарылга шөлдеринден бедик дүжүттү алып дөшт, иштиниң мал ажилын улам-на хөгжү-дөр болгаш оң продукттуулуг бедидер дөшт социалисттик чарышты калбарган-нар.

Танды районнук колхозчулары бо чылдың часы тарылгазын 9—12 ажил хүннеринде бүрүн доозар, энир чылдаа-зыңа боодаар колхозтарын тарылга шөлүн 12 хуу улгатырар, аш-череге хереглээр кол культура болур кызыл-тастың тарылга шөлүн 22 хуу улгаты-рар хүлээлгени алганнар. Ол районнук көдөз ажил-агының механизаторлары социалисттик бедик хүлээлгелерин ал-ганнар. Тракторист эш Безбородкин бо-дунуң агрегады-биле бир хүнде-ле 150 га черни чачып тарыыр хүлээлгени ал-ган. «Планта революция» колхозта тра-ктор бригаданың трактористери чыл иштинде трактор бүрүзү-биле 1600 га черни чачып тарыыр болгаш аңдарар, кывар-чаар материалдарны 10 хуу кам-нап алып, ол камнап алган кывар-чаар материалдары-биле 6 хонугуң 1 хонунуң да ажилдаар, га бүрүзүндө 20-ден эвээш эвес центнер дүжүттү ажаап алып, ыңчаарга 250 га тарылга шөлү-нүң га бүрүзүндө 25 центнер дүжүттү ажаап алып дугайында хүлээлге ал-ганнар.

Бий-Хем болгаш Шагаан-Арыг МТС-териниң ажилдагычылары боттарыңа бе-дик хүлээлгелерин база алганнар.

Массаның социалисттик чарыжын уг-лап башкарыр, алдынан социалисттик хүлээлгелерин күүседирине чутула

Бүгү чоннун байырлалыңа таварыштыр

Областың орук-тудуг кидизиниң чала-нында эш М. М. Мамаев директорлан машина-орук станциясының ажилчыла-ры, инженер-техниктиг ажилдагычыла-ры болгаш албан хаагычтары май мурнунун социалисттик чарыжын ботта-рыңа аразында калбарганнар.

Бо чылдың чайгы сезонунда орук кылдыр бүгү белеткелдерин дооскан бол-гаш ол станциядан трактористтер кур-зунга өөренип кыштаан 12 кижикүстү кончуг эки түннелдик доосканнар.

Машина-орук станциясының коллек-тивни чайгы ажилдарының белеткелде-ри биле хереглештир, станцияның тудуун база калбарган. 1950—1951 чылдар-ның кышында 4 автомашиналар тур-рар бир улук гаражтың, чексек херек-селдериниң бир улук складының, дар-ганнар багычының, кывар-чаар материалдар складының, он аягы тра-кторлар тудар бир улук сери тудугларын дооскан болгаш бүдүрүлгө дөмөкчө

цияларының, агитаторларның чутула сорулганы. Бистиң областың колхозта-рында, совхозтарында, МТС-теринде, бүдүрүлгелеринде, албан черлеринде коммунист агитаторларны ажилдың шитпирлиг участоктарыңа таарыштыр тургускан партия организациялары эвээш эвес. Ол партия организациялары коммунист агитаторларга тодаргай онаалдарын бергилез, РСФСР-ниң Дээди Советинге болгаш чер-черниң Советтеринге сөңгүлдэлериң үезинде агитация ажылының байлак дүржүлгө-ларин ажиллап турарлар. Шаа ыңдыг партия организацияларыңа Бай-Хаан МТС-те, Сүт-Хөл районнук Киров аттыг колхозта, Бий-Хем районнук Кочетов аттыг колхозта, Чөөн-Хемчик районнук Сталин аттыг колхозта болгаш областың кинофикация эргелелинде партия органи-зациялары хамаарың.

Сөңгүлдэлериң соонда чоннун орту-зунга чорудар агитация ажылы кошкан дугайын минире чутула. Барыын-Хем-чик, Бай-Тайга, Чаа-Хөл болгаш Кызыл районнарың агитаторларының хөйү бодунуң ажилын соксаткан, ажилчы чоннук чурттап турар черлериниң аяй-биле агитация ажылын чорутпай турар. Оон туржук Барыын-Хемчик болгаш Чөөн-Хемчик районнарың хову тур-лагырында агитация ажылы организа-тациялан. Барыын-Хемчик районнук Бардык совхозунда, «Комсомол 30 чыл ою», «Победа» колхозтарың хову бри-гадаларында көргүзүп самбыралары, хүндүлөп самбыралары, лозуннар ба-за партия болгаш казанчы баштыгы-ларының портрет чуруттары, литерату-ралар чок.

Ол районнарың ВКП(б) комитеттери-ниң пропаганда болгаш агитация кид-дистерин ол чутула ажилды удуртпайн турарлар.

Часы тарылганың баштайгы хүнне-ринде-ле партияның политиктиг ажил-дарында четпестерин чалдыр дугайында хемчек алыры партия организа-цияларының чутула сорулганы.

Социалисттик чарышты баштап шы-даар, алдынан социалисттик хүлээл-гелериң күүселдезин хандырып шыдаар бедик библиг агитаторларын трактор болгаш хову бригадаларының бүрүзү-ге быжыглары чутула. Бригада бүр-зүнге социалисттик чарыштың көргүзүп самбыраларын, хүндүлөп самбыраларын организаастаары, агит-хуудустары өй-шаанда үндүрер, партия болгаш казан-чы баштыгыларының портрет чуруттары, лозуннары, планаттары өй-шаан-да азары, чогуур политиктиг болгаш уран-чүүлдүң чогаалдарын, чаа солун-нары бригадаларга өй-шаанда чедирип турары партия организацияларының часы тарылга үезинде агитация ажи-лының чутула сорулганы болур.

Партия организацияларының болгаш агитаторларның кол сорулганы болза, хоорайның болгаш көдөзгө ажил-иши-лериниң медерелинге ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң сес-сияларының хүлээп алган хоойлуларын, ССРЭ-ниң Күрүнениң План Комитеди-нин, ССРЭ-ниң Төп Статистик Эргеле-линиң дайын сөүлдүдөгү сталинчы беш чылдың планын хуусаа бетинде күүсе-лен дугайында дыйнадың чедирери бо-лур.

Агитас-массалыг ажилга интеллиген-цияны калбаа-биле кириштирери чуту-ла. Бедик дүжүт дөшт, колхозтарыны организа-ция, ажил-агы талазы-биле улам-на багышкылары дөшт демисел—партия органи-зацияларының чутула сорулганы.

Областың партия организациялары чоннун ортузунга чорудар агитация ажылын улам калбартып, ажил-агы талазы-биле улук чедишиңкинерни че-дип алып дугайында большевиктер пар-тиясының оларын мурнунга салган со-рулганы алдарлы-биле күүседип шы-даар.

долгандыр канаалаарын колдуунда доо-зар чеккен.

Тудуг ажилының талазы-биле бызаң-чылар Шувченко, Г. Самороков, С. Тришканов олар ай санында улук нор-мазын 200 хуудан ажыр күүседип май мурнунун социалисттик чарыжының мур-накчылары болуп турарлар. Чолаачы Н. Сигаев тудугун бүгү-ле ыяш ма-териалдарын сөөртүп сорулганы ай са-нында 150 хуу чедир күүседип турар дөшт хүлээлгезин 200—220 хуу кылдыр күүседип турар.

Машина-орук станциясының тудуг ажилдагычылары ажилчы чоннарың бү-гү делегей байырлалы—Май бирээзин таварыштыр машина-трактор септээр мастерская болгаш 6 аал ишти чурттаар бир улук багынын тудугларын кылдыр аргелээрине бүгү-ле белеткелдерин доо-зуп турарлар.

И. ЧЫРГАЛАН.

Совет кижилер дугайында сталинчы сагыш салышкын

КИЕВ. Ирпень хемчиң эриктериң дугаар чалтып баткан муң-муң гектар чөр чүс-чүс чылдарның ишинде ажил-латпайн чыгып келген. Беш чыл бурунгаар аңа муңгаш тулаа чыткан. Киев-Святошинский районнук тара-ажылары ол тулаа эжелез черни Укра-инаның найсылалының нотаа өстүрүп алып баазаны кылдыр хуудулар деп сорулганы боттарының мурнунга са-лы алганнар.

Тулаага удур шавар халдаашкын эжелез. Гидротехниктер, энергетиктер болгаш көдөзгө механизаторлары аңа суг сурдар станциялары оолгаш электр станцияларын тургускандар. Оон тулааның суун сурдуруп, черни кургадып тургаш катап ук черни аң-даргаш сугтары эжелез. Шаа ыңдыг хемчелериң аң чорутканының түне-линде Ирпеньниң тулаазы үнүш-дүжүт-түк байлактыг ховузу болуп хуула бер-ген.

Гостомель суурда «13 лет Октябрю» көдөз ажил-агы артелиниң колхозчу-лары апрель 17-де ында картофельди тарып эжелез. Ольга Забарилонук бри-гаданың ажилдап турар турлаанга дайын сөүлдүдөгү беш чыл планының программазының күүселдезиниң түн-нелдериниң дугайында дыйнадыгы уг-наан хурал болган. Аңа колхозчун дө-

ре звено удуртукчу Екатерина Та-тарчук сөс алгаш мында деп чутаалаан: —ССРЭ-ниң Күрүнениң План Коми-тединиң болгаш ССРЭ-ниң Төп Статис-тик Эргелелиниң дыйнадында, бодун долгандыр картфель баазалары тургу-зуп алган хоорайларың болгаш үлөт-пүр төптөриң аразында бистиң Киев-ти база адап турар тур. Бистер ол улук херекке эвээш эвес күш-ажылы-высты салган бис. Оң ачызында укра-ин найсылалдың чурттагычылары чагы-рып алган черден нотааны болгаш кар-тофельди ап турар болу берген. Ын-чаарга ол чүгле бистик күш-ажылымы-стың түнели эвес. Ол болза бистиң төрөң чурттувустуң чечектелишиңниң дөшт, совет кижилерниң чаагай чурт-талгазы дөшт большевик партияның болгаш эш Сталинның улук сагыш салышкынының түнели-дир. Ол са-гыш салышкына харыны кылдыр мен бодумнун звеном-биле бо чылын бедик дүжүттү ажаап алдырымы хүлээнип тур мен.

Дайын сөүлдүдөгү беш чыл планы-ның күүселдезиниң түнелдериниң дугайында дыйнадыгы уктаан хуралдар болгаш беседалар ол хүн «Перемога», Шевченко аттыг болгаш өске-даа кол-хозтарга болулаан.

(СЭТА).

Май мурнун күш-ажылчы ээлчээ

Май бирге чедишиңкиниң ужуражыр дөшт чарыж турар ажилчы чонна-рың күш-ажылчы чаа чедишиңкинери-ниң дугайында дыйнадыг чурттуң бүгү булуңнарыңдан келип турар.

Кизеловск хөмүр даш бассейниниң (Молотов областы) Уричкий аттыг шах-тазының коллективни стахановчу ээлчег-ин алдарлы-биле чорудуп турар. Ол коллектив бассейнде бир дугаарында май программазына кириштир оту-лар чүүлдү берип эжелез. Ам болур деп турар байырлалга алдар кылдыр алган социалисттик хүлээлгезин шахте-р хуусаа бетинде күүсеткен. Олар мартта болгаш апрельде онаалгандар ажыр 7 шөлөн хөмүр дашты берген. Ай төнчүзүңге чедир пландан ажыр ам-да бир муң тонна отулар чүүлдү ка-зы алып деп шитпирлээш.

Харьковтун «Серп и молот» деп за-воду көдөз ажил-агыга хереглээр ма-шиналар бүдүрүп үндүрерин үзүктөл чокка көүдөлдү турар. Айның эгезин ден бээр чымыда цехиниң конвейерин-ден график өзугаар көрдүнгөңгө бо-дотка барык-ла 100 хире хөй мо-ло-тикалар үнөш. «МС-2» деп цех чар-жып турарларың бир дугаар одуруун-да чоруп турар. Ында бүгү-ле стапо-кчулар нормаларын ажыр күүседип ту-рар.

Ташкентиниң «Подземник» деп за-водуң ажилчылары, мастерлери, ин-женерлери болгаш техниктери улук кө-дүрүлгүнүг ажилдап турар. Бүдү-рүлгө болза, коммунизмниң улук тудуг-ларының хүндүлүг чагыларың күүсе-дип турар. Дарганнар чехтиң ажил-чылары харысалгалы онаалганы хуусаазындан бүдүн чартык ай эрте дооскан.

Фрунзениң пест-тавы фабрикасының ажилдагычылары пландан ажыр хөй саныг пестерни хүн бүрүдө үндүрүп турар. Сөөлү ийи хүнүң дүрүзүндө олар продукция бүдүрүп үндүрерин 5,7 хуу чакта бедиткен. Стахановчулар Найдышева, Прокудина, Иванченко олар борбак удаазын бүдүрерин ийи катап көүдөткөн.

Карело-Фин ССР-ниң ыяш салдадык-чылары май мурнунуң чарыжыңа чаа чедишиңкинерин чедиш алганнар. Ла-мат-Ручей хемде тарамык ыяштар сал-даары хуусаазында доозулан. Респуб-ликаның сөңгү талазыңче ыяш салда-дыры хүн бүрүдө өзүп турар. Сал-даткан ыяштар Сунск бассейниниң хем-нерин таварты чоруп турар. Медвежье-горск районда ыяш салдадыр ажил өрткен чылга боодаар бир неделя эрте эжелез.

(СЭТА).

МЕХАНИЗАТОРЛАРЫНЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Бай-Хаактың машина-трактор стан-циясының болгаш Балгазының маши-нализаторлары Краснодар крайның Ма-лороссийск МТС-те трактор бригадасы-ның бригадир Социалисттик Күш-ажыл-дың Маадыры Иван Бунеевтиң ажи-лының дүржүлгө-биле көдөз ажил-агының улам ыңайгы күчүдүг көдүр-лүшкүнү дөшт бүгү улустун соци-алисттик чарыжыңа киргеннер.

«Революцияны чалбыжы» колхоз-та ажилдап турар трактор бригадасы (бригадир эш Шеленов) бодун бедик шынарың бригадасы деп чарлаан. Тракторист В. Безбородкин хүн бүрүдө 150 гектар черни чаштырар деп хү-лээлге алган болгаш оң үлөгерин өдө-рерине районнук бүгү механизаторла-рын кыйгырган. В. Безбородкинниң үлөгери-биле эш Шеленовтуң бригада-зында бүгү тракторист бүрүзү хүнүн 150 гектар черни чаштырар, 15 айт күштүг трактор бүрүзүңгө көдөз ажил-агы чылының дүрүзүндө 1600 гектар черни ажилдаар деп социалисттик хү-лээлгени боттарыңа алганнар.

Ооң-биле хереглештир часы тарыл-ганың үезинде кывар чүүлдү камнаар, алды дугаар хүн бүрүзүңгө чүгле кам-нап алган кывар чүүл-биле ажилдаар. Часы тарылганы 9 аял хүннериниң дүрүзүндө бедик шынарлыг доозар. Көдөз ажил-агы чылының бүгү дүр-жүзүндө кывар чүүлдүң 10 хуузуң, чаар материалдарың 5 хуузуң камнап алып. Бүгү ажилды чүгле пап графий-ни өзугаар чорудар. 250 гектар шөл-дүң гектар бүрүзүңдө 25 центнер дү-жүттү, а артык шөлдүң гектар бүрү-зүндө 20 центнерин алып дөшт бүгү хемчегин алып. Трактор бригадасы эм колхозтун ховуларында болгаш хову ажилдарыңче кириптерине бүрүн бе-леткел болуп турар. Бо бригада Чөөн-Хем-

районнук № 3 трактор бригадасы (бригадир эш Г. В. Болдарев) социа-листтик чарышка кыйгырган.

Ол ышмаң «Чаа орук» колхозта ажилдап турар трактор бригадасы (бригадир эш Ф. Бочкарев) база-ла бедик хүлээлгени алган. Часы тарыл-ганы 9—10 аял хүннеринде доозар. Тракторист хүн бүрүдө 120 гектар черни чаштырар деп хүлээлге алган. 15 айт күштүг трактор бүрүзүңгө кө-дөз ажил-агы чылының бүгү дүржү-зүндө 1500 гектар черни ажилдаар. Трактористтер эштер Болтовский, Бля-нов, Ериң болгаш оон-даа өскөдөр техниктиг ажаалганы чогуур өйүндө чорудар, көдөз ажил-агы чылының дүржүзүндө трактор бүрүзүңгө 800—900 гектар чымчак черни ажилдаар, кывар чүүлдүң 10 хуузуң, чаар мате-риалдың 5 хуузуң камнап алып. 250 гектар шөлдүң гектар бүрүзүңдө 25 центнер дүжүттү, артык шөлдүң гек-тар бүрүзүңдө 18 центнерни чедиш алып деп хүлээлге алган. Бо бригада Тес-Хем районнук № 4 трактор брига-даның (бригадир эш Тырышнин) соци-алисттик чарышка кыйгырган.

«Сталинчы орук» колхозта ажилдап турар трактор бригадасы (бригадир орденниң эш Ермолаев) бедиткен соци-алисттик хүлээлгени алган. Тракторист бодунуң бригаданың кончуг эки шы-нарың бригадасы деп чарлаан, тра-ктор бүрүзүңгө хүн бүрүдө 120 гектар черни чаштырар, тарылганы 6 аял хүнүндө доозар, камнап алган кывар чүүл-биле 15 дугаар хүн бүрүзүңгө ажилдаар, көдөз ажил-агы чылының бүгү дүржүзүндө 15 айт күштүг тра-ктор бүрүзүңгө 1500 гектарны ажил-даар деп хүлээлгени. Тракторларың болгаш кожудда машиналарының ажаалгалы чогуур өйүндө чорудар.

ОБЛАСТЬ ХОВУЛАРЫНДА

„Кызыл тул“ колхоз тарылгаже үнүпкен

Улук-Хем районда «Кызыл тул» кө-дөз ажил-агы артелиң ховуларында часы ажил эжелез.

Артелиң Калбак-Чыраа шөлүндө Шагаан-Арыг МТС-тиң трактор брига-дасы бригадир эш Амырмиттиң удур-тулганы-биле 6 трактористтер «НАТИ» болгаш «АТЗ» деп тракторлуг чедө бергеннер.

Ол трактор бригадасы өрткен чылын аңдарып белеткөө шөлдерин шыгы-биле культуваторлавышаан, илбиртеп эгелей бергеннер.

Биргадир эш Амырмиттиң удуртка-рактор бригаданың трактористтери часы хову ажилын 8 аял хүнүңдө бедик агротехниктиг өрткөр болгаш кывар, чаар материалдарны экономия-лап камнап алып деп хүлээлгени алганнар.

Аныяк трактористтер Хунан-Кара-Вася Шабронов олар алды нормазын 100—150 хуу бүдүрер деп боттарының аразында социалисттик чарышты салып алганнар.

В. ТАРЖАА.

Хову ажилының баштайгы хүннериниң түнели

Чаа-Хөл районнук колхозтары хову ажилдарыңче эгелеп кирипкен.

Хову ажилының баштайгы хүннерин-де Кызыл-Дар сумузунда «Бурунгаар» колхоз 70 гектар черни илбиртөөш, 35 гектарны сугтарган, 22.852 метр чер-нин бугазын септөөш, 7 гектар черни культувастаан, Кара-Тал сумузунда «Тилелге» колхоз 17 гектар черни аң-

дарган, 8 гектарны илбиртөөш, 5 кило-метр хемчээлдиг буганы септөөш. Чаа-Хөл сумузунда «Бай-Булуң» колхоз 79 гектарны сугтарган. Ол ышмаң Ленин аттыг, Сталин аттыг көдөз ажил-агы артелиңдеринде хову ажилы кал-барган.

К. ОНГАА.

Суггарылга четкизиниң ашталгазында

Чаа-Хөл районнук Кара-Тал суму-зунда «Тилелге» көдөз ажил-агы ар-телиң кежигүнү эш Даныс-оол удур-ган 12 колхозчулар 3 километр черни суггарылга бугазын аштаан.

Аныяк хөрежениңер Орус-оол, Суу-

мни, Уйнукаа, Кызыл-оол олар ажил нормазын 175—200 хуу күүседип, эки ажаалап турар. Бугазын иштинде септе-лгезин чооку 2—3 хүннер иштинде доо-зар деп турар.

А. ТАРААЧЫ.

Колхозчулар буга септелгезинде

Сүт-Хөл районнук Алдан-Маадыр су-музунда Калинин аттыг көдөз ажил-агы артелиң колхозчулары тарча, сипеннин суггарылга бугаларының сеп-селгезин эки чорудуп турар.

Колхозчу эң тараалаң ховузу болур Бажык шөлүнүң бугазының септел-гезинде 13 кижилиг бир бригада 11.060 метр черни бугазын каскан. Ында аныяктар Конгар, Ыштыг, Маас, Кал-быштай олар шалыпчы ажилдап турар. Ол ышмаң Алаштың чаа бугазының казымышыңдан 30 кижикүстө азыг бир бригада 5000 метр черни бугазын каскан, чамдык черлери 2 метр ханы

кылдыр каскан, буганың дөзүндө 200 кубометр дашты чытган. Алаштын бугазы районда караңгыс кол буга болур деп чүвени билчеш район төвүндө организациялар буганы казымышыңа 2 удаа шеф ажилын кылган. Олар колхозка улук дуза-нын көргүскөн. Аңа ажилдаан коллек-тивтерден райло коллектив эки ажилдаан. Шефчилерден Чалбак-оол Сапаян, Чөңүкпек, Шүтко, Деге, Эрест-тин-оол, Деспикер, Сергиямаа болгаш оон-даа өскөдөр шеф ажилыңа ийди-кейлиг киришкен.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

150 гектарны аңдарган

Барыын-Хемчик районнук Асма-Барлык сумузунда «Ленинчи орук» колхоз часы хову ажилдарың чедиши-кинниң чорудуп турар.

Хову ажилының баштайгы хүннерин-де хову турлаанда бир бригада, база МТС-тиң трактор отряды 150 гектарны

аңдарган болгаш 90 гектарга үрезитип чаштырып илбиртөөш. Ам артык 87 гектар тарааны 5 аял хүнүңдө бүрүн тарып доозар дөшт ажил-ишчилер улук күженишиңкиниң ажилдап турар.

М. ДЫЛАЙ.

Часы тарылга доостуру-биле септөө-ларны септээр, чаа көдөз ажил-агы чылының ажилдарыңа оларны белет-кээр.

Калинин аттыг колхозта ажилдап турар трактор бригадасы (бригадир эш Галочкин) чаа хүлээлгелерин алган. Часы тарылганы 8 аял хүнүңдө бедик агротехниктиг денелге доозар. Тракторист эш Третьяков көдөз ажил-агы чылының дүржүзүндө НАТИ деп трактор биле 950 гектарны ажилда-ары хүлээлгени.

Ленин аттыг колхозта ажилдап тур-рар трактор бригадасы (бригадир эш Никонов) часы тарылганы 6 аял хүнүңдө доозар, кывар чүүлдүң 10 хуузуң камнап алып деп хүлээлге ал-ган. Тракторист эш Подосенов

ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ

Райкомнун дузазы негетинип турар

Бин-Хем районун Оек совхозунда артия организациязынын (секретари ш Чодан-оол) партийжи-организастыг олгаш партийжи-политиктиг ажилдары ончуг куду деңгелге чоруп келген. Эге организацияз бодуну ажил планы ай санында эвес, а кварталдап ылып турарынын ужунда, ол план ргүлчү күөсетинмен турган. Партия уралдары өзүлүг беким идея политиктиг, амьдыралчы, ажил-ишчи шынар-ыг болбайн турар. Эге организацияз секретари хуралдары солун болгаш ижиздикчи укур-дузалыг эртирер угайында черле орадлашпайн келген. Белеткел чок, таварылга болуп эрлп урар хуралдарга коммунистерин 50 ууздун хой эвези кээп турар. Онда партианын демократияны үрөп, политиктиг болгаш ажил-агыжы чугу-орутулгалары боттандырыны шитир-лээринге бүгү коммунистериня кол-ективтиг киржилгезин шак мынчаар андырбайн келген. Партия организациязы совхоз дирек-ору эш Васильевтен партийжи негел-ени кошкаткан. Совхозтук ажилчы, лбан хаакчытарын бүдүрүлгө ху-алдарын кылбайн, совхозтук ажил-гайында четпестери чөгүөр үезинде зуткаарынче шүгүмчүлөп болгаш бот-дугумчулуктары калыпталып турган. Штер Чодан-оол, Васильев оларнык айызы-да ажилчылар болгаш тускай ртемиглерин мурнуга политиктиг делкелдери болгаш лекцияларын кы-ып бээрин бичи-да сонургавайн елгенер. Оон туржук, тус-тус киж-и-ер-биле оларнык ажил-херзини, амь-ыр-лал чурталгалынын, өөредилгези-ни дугайында беседалар беким чорут-айн, ажил дугайында активке даян-тайн, олардан сүмө албайн турганаар. Партия организациязында 30 комму-нистерден 12 киши партия даалгазы ок. Ол чорук партия организациязы-нын будун составы-биле мобилизакчы олгаш организакчы болуп чоруун

кошкаткан. Партия чырыдышыкынын ВКП(б) төөгүзүн өөренир бөлгүмү (пропаган-дист эш Оводина) өөредилге чылы эгел-ээнинден бээр 5-ле катап кичээл чор-руткан. Агрозоотехниктиг курс болгаш бижик билбес чорукту узуткаар бөлгүм-нер ажилдавын турар. Клубтун, ном-чулга черлеринин, агитколлективтиг ажилдары соксаан. Социалисттиг чар-ыштың бот-хулээлгелерин 304 кижиден чүгө 4 киши алган. Комсомол, профвилел организациязынын рол-лону көдүрбейн келген. Оларнык хүрээ-лени өсейн турар. Партийжи политиктиг болгаш орга-низастыг ажилдары шак мынчаар кошкатканын түнөлинде, совхозтун нинти ажил-агыжына улуг четпестери таварыштырган. Нинтинин өнүчү-хөрө-зининге ээ-харызысалга чок күш-ажыл-дын бүдүрүчүлүгүн бедитпес чорук болза, күрүнөгө улуг когаралды тавар-ыштырган. Совхоз 1950 чылда орулга чок, харын 620.000 рубль когарал-дык болган. Мал бажы улуу-биле гу-дулаан. Эрткен чылын тарылганыч га-чер бурзузунден чүгө 4,5 центнер дү-жүт алган. Бо чылдын чаксы чок ажил-ыныга белеткелди багай организа-стан. Бодунун хамаарылгазында күрүненин ол чууга улуг ажил-агыж чериниң партия организациязынын ролун бедит-тер дугайында айтырыгын ВКП(б)-нин Бин-Хем райкомун онза харызысалга чокка көрүп, аңаа оперативтиг удур-туктары болгаш практиктиг дузазын хандырайн келген. Райком секретарь-лери штер Огаркин, Сапчай олар эге организацияз секретари биле директор-ун илеткелдин райком бюрозунга алган соонда, ажил-херек боду бүдүп турар деп бодааннар, а байдал болза, партия райкомунун, райкүөскомнун практи-тиг дуза чедирип ажилдарын негеп турар.

В. ДОВААДОР.

Бижик өөредилгезиниң удуртулгазын күштелдирер

Чоокта чаа болуп эрткен ВКП(б) об-омунун V дугаар пленумунун доктаа-ны район иштинге күөсөдип чоруда-ы-биле бо чылдын апрель 8-ге ВКП(б) Чаа-Хөл райкомунун II дугаар плен-умунга чуугалашып эрткен болгаш ам-артия эге организациязларын хура-ларында бижик билбес болгаш бижикти-иче билер чорукту узуткаарынын та-лазы-биле ажилды партия пленумнары-нын негезиниң өзугаар экижидип чору-дарын организастап турар. Ам үедө район иштинде бижик бил-ес болгаш бижикти биче билер чорук-ту узуткаарынын 34 кезек бөлгүмнери ажилдап турар болгаш оларда 303 ки-чи өөренип турар. Бижик бөлгүмнери-не 34 кулдармейжилер башкылап ту-ар. Олар бо чылдын шупту 108 бижик илбестери бижикке өөрткен. Чаа-Хөл болгаш Шанчы сумуларында би-жик бөлгүмнери 20-30 катап кичээл-еп, боттарынын ажилын чедикшикин-чорудуп турар. Чаа-Хөл сумузунда кулдармейжил-иш Бады-Сүрүд 46 бижик билбес ки-шини эрткен чылын болгаш бо чылын өөрткен. Кара-Тал сумузунда кулдар-мейжи комсомолчу эш Чодан 36 бижик билбес кишини өөрткен. Ол-шкаш өсе-даа мурнакчы кулдармей-жилер кончут хой. Устүнде чамдык чедикшиктер-биле өргөлештир, бижик билбес болгаш би-

жикти биче билер чорукту узуткаары-нын ажилында четпестер ам-даа кон-чут хой. Ылангыя Ак-Туруг, Кызыл-Даг сумуларында бижик бөлгүмнери сөөлгү үедө кончут багай ажилдап ту-рар. Ында партия эге организацияз-ларын секретарьлери штер Хүргүлөк, Сарыг-оол олар ук ажилга удуртулга-ны суларатканнар. Бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту узуткаар хемчеглерин удуртук талазы-биле районо эргелекчи-зи эш Тары-Сюрюк эки ажилдавайн чорук ужурунда бижик өөредилгези чамдык черлерде мурнукузундан бак-сырап турар. Чамдык партия эге организацияз-лары секретарьлери боттарынын комму-нистерин бижикке өөредир талазы-биле кончут багай ажилдап турар. Чизээ, Хереме сумузунда 7 партия кеңигүчү бижик билбес, «Бурунгаар» колхозта 9 коммунистер бижик билбес чорук аңаа тодаргай херечи болур. Районун партия организациязлары бижик өөредилгезиниң ажилын үндө-зини-биле экижидип, ВКП(б) обкомунун V дугаар пленумунун болгаш райком-нун доктаалдарын ажил херек кыры-га чедикшикнин күөсөдир чорук тер-гини чууга. Т. БЕГЗИ, ВКП(б) Чаа-Хөл райкомунун секретари.

Малчынар ортузунга партийжи-политиктиг ажилды экижидер

Колхозчу малчынар ортузунга пар-тийжи-политиктиг ажилдары экижи-дир партия организациязларын чу-га орулузга. Улуг-Хем районун партия организаци-язлары бо ажилга боттарынын улуг ичөөнгейин салып, колхозтарын мал фермаларын коммунистерин болгаш комсомолчуларын база эк мурнакчы колхозчуларын күжү-биле бижыглап, малчынар ортузунга политиктиг киж-идилге ажилдарын чорударынын и-чи-бүрү хевирлерин ажиллап келген. Оон түнөлинде, эрткен 1950 чылда район мал бажын өстүрүрүнине планык үөсеткен. Колхозчу малчынар биле масса-политиктиг ажилдарын Киров аттыг болгаш Сталин аттыг колхозтар-да партия организациязлары багай эвес чорудуп келгенер. Малчынар орту-зунда лекциялар, беседалар, ыштык ромчулгалар үргүлчү чоруп келген. Социалисттиг чарыштың бот-хулээл-гелерин ол колхозтарын малчынары тодаргай ап турарлар, а ол алгн хү-лээлгелерин олар багай эвес күөсөдип келгенер. Социалисттиг чарыштың ачызында шыгарып үнгүзөн мурнакчы малчы-нардан 69 киши колхозтарын баш-каар черлериниң Хундулел симбыра-ларына илеретинген. Сталин аттыг колхозта ишеник Сесен, чылгычы Ча-мырыл, Баян-Ноода «Х улуг хурал» колхозта хойчу Чыргал, Ленин аттыг колхозта кадарчылар Көк-Нис, Кой-тунак, Хөлбөр-оол олар ышкаш мурнак-

чы малчынарнын аттары районун бүгү колхозтарына билдиндир апарган. Бир эвес колхоз бурзузунда партия организациязлары малчынар ортузунга хүн-бүрүгүн кижизидилге ажилдарын бир демей эки чорудуп келген болза, мурнакчыларын хүрээлени оон-даа хой, мал ажилынын чедикшикчери улам-на улуг болур ийик. «Арвези» колхозтук даргазы Тор-дуй-оол, ында партия эге организаци-язынын секретари Ийма олар бо кы-жын малчынарнын чурттап, ажилдап турарын чангыс-даа катап барып көр-бөөнер. «Коммуна», «Х Улуг хурал», «Кызыл тул» колхозтарда партия эге организациязларынын секретарьлери Нац-оол, Болукетов, Мандый-оол олар малчынар-биле тускай ажилдын дугай-ында айтырыгын партия хуралдарына чамал тургузуп көрбөөнер. Ол колхоз-тар мал ажилынын көргүзүлгелериниң талазы-биле өсе колхозтардан хожу-дап каап турарлар. Хендерге сумузу-нда болгаш «Коммуна» колхозта парт-организациязлары мал ажилынын тус-кай өртөмиглерин-биле эки харылзаа тутпайн келгенер. Партия организациязларынын сорул-газы болза, мал ажилын чүгө мал ажилынын бригадаларынын, ферма эр-гелекчилеринин, кадарчыларын херээ кылдыр көргөш, олче ичөөнгей сабас чорукту болдурбас ужурулг. Мал ажилынын ажилдакчылары-биле хон-дуртуну харылаазын бижыглаар бол-гаш оларнын культурут негелдезин хандырар херек. М. БУГАЛДАЙ.

Партия организациязынын ажилын экижидер

Колхозта парторганизацияз секретари кижин ол ажил-агыжда политиктиг удур-тукчу болур ужурулг. Ол негелдени Элегесте «Победа» көдөз ажил-агыж артелинде парторганизацияз (секретари эш Сириян) хандырбайн турар. Эге организациязнын ажил планы чок, партиянын хуралын чүгө тавар-ылга байдалдыг эртирп, оон үндүрген доктаалынын күөсөдезин кынавайн ту-рар. Чаксы тарылгага белеткел дугай-ында артелинд даргазы эш Базыр-байны илеткелди ап, доктаал бижээн. Оон бээр элээн эр эрткен, мынчага че-дир нандыг-даа хыналда кылбаан. Артелинд хову ажилынын планы ам-даа кылдынмаан, белеткел багай. Атттары арган, немелде чөм тургуспа-нында амдыгаа чедир рдарда хевээр, үрезин аргылашкыны, септелгелер бү-рүн хандыртканнар. Политиктиг кижизидилге ажилы пар-тиянын амгы негелдезинден ыракта хо-жулдап турарын ол фактылар тодаргай-лап турар. Организациязнын полит-школа шуут ажилдастан, бижик өөредилгезиниң бөлгүмү чок. Ол ыш-каш хана солун үймейн турар, агит-коллектив бар-даа болза, беседалар, номчулгалар болбайн турар. Эге организацияздан комсомолдун, хер-рөөжөөннениң ажилын удуртпайн ту-рар. Комсомол организациязынын сек-ретари Чыргал-оол болза, колхозтук күш-ажылга беким киришпейн ту-рар. Комсомолчу Септегней колхозтук бир адын бодунуң туралы-биле сол-чөөн Аялга үймес, арагалар чорук колхозчу комсомолчуларда үргүлчүлөп турда, эш Сириян аңаа удур хемчег чорутпайн турар. Ол колхозта парторганизациязынын ажилын ВКП(б)-нин Таңды райкомунун талазындан экижитсе чогуур. Т. ВАСИЛЬЕВ.

Семинар болуп эрткен

Бо чылдын апрель 16-дан 21-ге чедир ВКП(б) обкомунга районнарың парт-кабинеттер эргелекчилериниң болгаш партия райкомнарынын херээженер ортузунга ажил чорудар килдистериниң эргелекчилериниң семинары болуп эрткен. Семинарнык киржикчилери марк-сизм-ленинизмниң классиктериниң чо-гаалдарынын дугайында лекцияларын дыңнааннар. Оол-биле кады олар бол-за, партийжи-политиктиг болгаш орга-низастыг ажилдарын практиказын чамдык айтырыгларын өөргөнөөр. М. ДОСТАН.

Эге организациязлар секретарьлериниң семинары

ВКП(б)-ниң Таңды райкомун партия эге организациязларынын секретарь-лери бир хонук семинарын организас-тап эрткен. Партиянын агитация-массалыг ажил-дарын доктаал чорударынын аргала-рын болгаш хевирлерин, партийжи-организастыг ажилдарын чамдык кол-кол темаларын эге организациязлар сек-ретарьлери өөргөнөөр. П. ТУШКОВ.

Кежээки политшкола

Өвүр районунун төвү Хандагайты суурда партиянын кежээки школазы болгаш ВКП(б) төөгүзүн өөренир бөл-гүм партия чырыдышыкынага өөре-дилге чылы эгелээнин бээр эки ажил-дал келгенер. Кичээлдерини эртип турар идеяниң дендели бедик шынарлыг болуп, кич-ээлдер расписание өзугаар эртип ту-рар. Кежээки школада шыгнакчылар Баазаң, Бырыс, Кара-оол, Шагдыр олар өөредилгенин чурумун эки сагып, бот-тары эң-не шынарлыг өөренип, кон-спектилерин болгаш номчулгаларын үргүлчү кылып турарлар. Мында про-пагандистер Кара-оол, Аржаалал олар башкылашкыны эки чорудуп, бодун долгандыр дыңнакчыларын сонурга-лын организастап шыдааннар. ВКП(б) төөгүзүн өөренир бөлгүм доп-чу курстук IV бөлүмү дооскан. Ында эштер Чимбалак, Доржукай, Серен олар эң эки өөренип турарлар. М. ЧЕМБАР-ООЛ.

Райком бюрозунда

ВКП(б)-ниң Өвүр райкомунун бюро-зу чоокта чаа районо эргелекчи эш Лаврушкинин илеткелди алган. Ин-формациядан илэрээни болза, районо чагуур назылыг чондан 259 киши биж-ик билбес, 374 киши бижикти багай билер болган. Ол талазы-биле 22 бижик бөлгүмн-ерин организастаан-да болза, олче 145 кижини ам-даа хаара түдүп шыдаван. Бо чылын бижик өөредилгезин онза-лап дыңыздарын райкомунуң бюроу дем-делген, тускай доктаал үндүргөн. М. ДЕЛГЕР.

Башкыларнын методтуг катыжышыкынары

Тере-Хөл районун Чыргалаңды че-дичил школазында башкыларнын метод-туг катыжышыкыны эки тургустунган. Эге болгаш үстүкү класстарда ме-тодтуг катыжышыкынын удуртукчу башкыларын тургускан болгаш олар улдуңнар аайы-биле ажил планын тур-гузуп, оон күөсөдезин чедип ап ту-рарлар. Методтуг катыжышыкынын планы-нда башкыларнын ажил кичээлдерин тыва болгаш орус дыл эртемнериниң чазыгы-биле ажил, өөредилгеде формализм-биле демисел дээш өсе-даа методтуг ажилдар кирип турар. Чыргалаңды че-дичил школазында өөредилге чылынын дургузунда 4 баш-кыларнын ажил кичээлдерин чоруткан болгаш аңаа бүгү башкылар олуржуп, олар боттарынын методтуг солушкун-нарын кылганнар. Оон түнөлинде Чыргалаңды че-дичил школазында математика башкызы Симаненова, тө-рөөн дыл башкызы Нурзат, орус дыл башкызы Муталланова, 4-кү класстың башкызы Даваа — оларнын ажил кич-ээлдерин эки түнөлдү көргөсөк. Методтуг катыжышыкынын удур-тукчу эш Муталланова, өөредилге эргелекчизи эш Нурзат олар бо ажил-ды эки организастап турар. Школаның өөредилге эргелекчизи эш Нурзат хүн-бүрүдө-ле ийден авазы эвес кичээл-дерде олуржуп турар болгаш анык башкыларга шаг-үргүлчүлүгү дузазын чедирип турар. Эш Нурзат анык баш-кылар-биле метод солушкунун чоруду-п, эге класстарын башкыларына тускай чижек кичээлдерин кылып бе-леткел класзында кижизидилге ажилы-нын дугайын, база ол-ла школаның 4-кү класзына арифметика талазы-биле чоруткан ажил кичээлдин түнөлин чу-гаалашкан. Устүнде ийи чүүл айтыры-ларынч талазы-биле аңаа олуршкан башкылар арга-сүмезин катчып, башкы-лашкына методиканы экижидер дугай-ында тодаргай санааларын солушкан-нар. Методтуг катыжышыкынын түн-өлине ийи-чылычларын болдурбас болгаш өөредилге чылын чедикшик-нин доозары-биле катапташкынарын бедик денгелге чорударын шиттирлеп чуугалашкан. В. ТУМЕН-БАЙЫР, Чыргалаңды че-дичил школазынын башкызы.

Хандагайты. Өвүр районун Саглы, Солчур сумуларында эге школарнын эргелекчилери эштер Шарай-оол, Даг-

Ажилчы чоннарнын хомудалдарынче болгаш билдиришкенинче улуг кичээнге салыр

Чоокта чаа, Чөөн-Хемтин районунун ажилчы чоннарынын депутаттарынын II сессиязына район Советинин күөсө-дип комитетинде ажилчы чонун хому-далдарын болгаш билдиришкенин көрүп турарынын байдалын дугайын-да айтырыгы чуугалашкан. Ажилчы чонун хомудалдарын болгаш билдиришкенин шиттирлеп көрүп ту-рарынын дугайында айтырыгын тала-зы-биле илеткелчи эш Биче-оол (рай-күөскомунун секретари) болгаш ол ыш-каш сессияга санал берип чүве чууга-лаан депутаттар район Советинин кү-тү-секчи комитетинде, оон килдистеринде, хоорай Советинде суму Советтеринде болгаш ажил-агыж организациязларда ажилчы чонун хомудалдарын, билди-ришкенин ужур барымдаалаан дү-жүмөсиг өзү-биле көрүп турар чорук-тарынын барымдааларын илереткенер. 1950-1951 чылдарда райкүөскомга көргөн болгаш бүртүктөнгөн 68 сан-ныг хомудалдар, билдиришкенин шиттирлетинмейн артын, а 13 хому-далдар болгаш билдиришкенин эч көч-чиген. Райкүөском даргазы эш Дор-жулдай болгаш оон орапачыкчы эш Царев олар негелде, хомудал тургузуп турар хамаатылары хүлээп алып ша-ктарын доктаптаан. Оон түнөлинде райкүөскомга айтырыг тургузары-биле ол-он километр черден көзүп турган чам-дын хамаатылар райкүөскомунуң кор-доруна каш-каш хүнөриң дургузунда

быш өөредилге эгелээнинден бээр бо аразында 4 удаа метод катыжышыкы-нын чоруткан. Баштайгы метод катыжышыкынынга ийи-чылычларын болдурбас дугайында эш Базыр-оол илеткел кылган. Солчур школазына болуп эрткен ийи дугай-гы метод катыжышыкынынга дыл эр-темнин дугайында И. В. Сталиннин генийил ажилын эш Шарай-оол та-ныштырган. Ушкү катыжышыкына облонун дужаалын танышкан болгаш дөрткү катыжышыкына областың мурнак-чы башкыларнын чөвүлөп хуралынын шиттирпн чуугалашкан. Ол школарнын башкылары келир үедеге коммунисттиг нитиледичи чаа салгачы каадырларын белеткээр чо-рукка бар-ла күштерин, аргаларын шөк-ынчаар берип, боттарынын арга-дур-жулга солушкунун үргүлчү ачып турарлар. Олар ам боттарынын бүгү методтуг ажилын өөредилге чылын чедикшик-нин доозарыне бүрүн угландыр тур-гускан.

М. ЧУЛДУМ.

Дус-Даг. Дус-Даг сумузунда № 1 болгаш № 2 школарнын, база Чалаа-ты суму школазынын бүгү башкыла-рынын арга-дуржулга солушкунунуң методтуг катыжышыкыны болуп эр-тен.

Ук методтуг катыжышыкынын район-унуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи эш Лаврушкининиң удуртулгазы-биле эртирп, аңаа № 2 школаның белеткел класзында кижизидилге ажилы-нын дугайын, база ол-ла школаның 4-кү класзына арифметика талазы-биле чоруткан ажил кичээлдин түнөлин чу-гаалашкан. Устүнде ийи чүүл айтыры-ларынч талазы-биле аңаа олуршкан башкылар арга-сүмезин катчып, башкы-лашкына методиканы экижидер дугай-ында тодаргай санааларын солушкан-нар. Методтуг катыжышыкынын түн-өлине ийи-чылычларын болдурбас болгаш өөредилге чылын чедикшик-нин доозары-биле катапташкынарын бедик денгелге чорударын шиттирлеп чуугалашкан.

Т. СУНДУП.

Дус-Дагнын № 2 школазынын эргелекчизи.

Курстук өөредилгезин доозулган

1951 чылдын чаксы тарылгазынын үезинде районун колхозтарын мех-анизастыг күш-биле хандыраын, чаксы тарылганы кыска хуусаада, бедик агро-техниктиг деңгелге эртирерин барым-далаш эрткен чылдын ноябрьде Улуг-Хем районун Шагаан-Арыг хоорайга трактористер курзун организастаан. Трактористер курзунга районун кол-хозтарындан 35 киши өөренип турган. Курстук өөредилгени МТС-тин дирек-ция чери (директор эш Гордей), партия эге организациязы (секретари эш Сам-ков) эки удуртуп турганы-биле курс өөредилгезин апрель 13-те чедикши-нин-биле дооскан.

Ылангыя курстук өөредилгезин «Күш-ажылдын хостуу» колхозтан кел-ген Гаврилин, Күдөр-оол, Киров аттыг колхозтан келген Мартый оло кончуг эки доосканнар. Ол ышкаш курсту тра-кторист кыстар Серен-Кыс, Доклак-Се-рен олар база эки доосканнар.

Курсту чаа доозуп үнген анык тра-ктористер боттарынын колхозчу хоула-рында ажил-ижин эрестиг эзелей бер-гейнер.

Анык трактористер чаксы тарылга-ны кыска хуусаада бедик агрохехниктиг эртирин, тракторунч техниктиг ажаалга-зын сагып тургаш, мурнар материалдарын 5 хуу, чаар кыялардын 1,5 хуу камгалап албашкан, эзелдеге 500-600 га чери тарынд деп хүлээлгени алганнар. Шагаан-Арыг МТС эрги бол-гаш чаа трактористерни 9 трактор бри-гадазы кылдыр үкеш колхозтарга үн-дүргөн.

В. ТАРЖАА.

Анык механизаторлар

Тес-Хеминиң машина-трактор стая-циясы Ада-чуртук мурнакчы нөдөз ажил-агыж техниказы-биле хандыргы-ны турар. Ол техниканы нөдөз ажил-агыжынч улам ыңайгы көдүрүлүшкү нүгө бүрүн күчүзү-биле чөп ажил-лаарда техниканы шияңгедип алган каадырлар негетинип турарын барым-далаш машина-трактор станциясы ор-ганизастагынын чылында-ла механизато-рларнын дөрт ай хуусаалыг кураун аяктыган.

Курсту Эраин, Тес районнарынын колхозтарындан келген 25 курсантылар доозуп үнгөн. Курсантыларын ишти-ден Сан-оол, Күңзедмаа, Чөмбүрк, Раиса Саартай олар курсту чүгө кон-чут эки демдектерлиг, Тамаа, В. Кыр-гыс, Идам, Шулуу, Назын, Сагды олар эки демдектерлиг доозуп үнгөнөр. И. ТУВАНЧАП.

Сууржулга дээш

Эраин районда колхозтарынч ту-душкунунга тудуг ыштарын белет-кээри болгаш ону тудуг кылыр черин-ге чедирер талазы-биле багай эвес ажилдап турар.

Районун колхозтары бо чылын ту-дугта белеткээр ыш планын 94,2 хуу, ону колхозтар төптеринге чедирерин 55,4 хуу күөсөдип алганнар. Бо тала-зы-биле районда «Сталинчы орук» кол-хоз оло белеткээр планын 107 хуу, ону колхоз төвүнчө сөөртүрүн 96 хуу, «Кызыл-сылдыс» колхоз ыштыг кезип белеткээрин—78,9 хуу, сөөртүрүн—49 хуу, «Коммунизмче орук» колхоз тудуг ыяжын белеткээрин— 54,0 хуу, сөөртү-рүн 43 хуу, «Чаа орук» колхоз тудуг ыяжын белеткээрин 74 хуу, оон сөөртү-лгезин— 35 хуу күөсөдип ап турар.

Көшкүн чонну сууржулдарда, ылан-гыя оларнын кол бүдүрүлгө ажилда-рын калбартарына бүгү колхозчулар-ны кириштерини тергип чууга. Ыштыг белеткээрин дүрдөдирди-биле кады ол белеткээнин ыштар-биле чангыс аай туткан чар бажынарын тударынын темпизи оожум чоруп ту-рар.

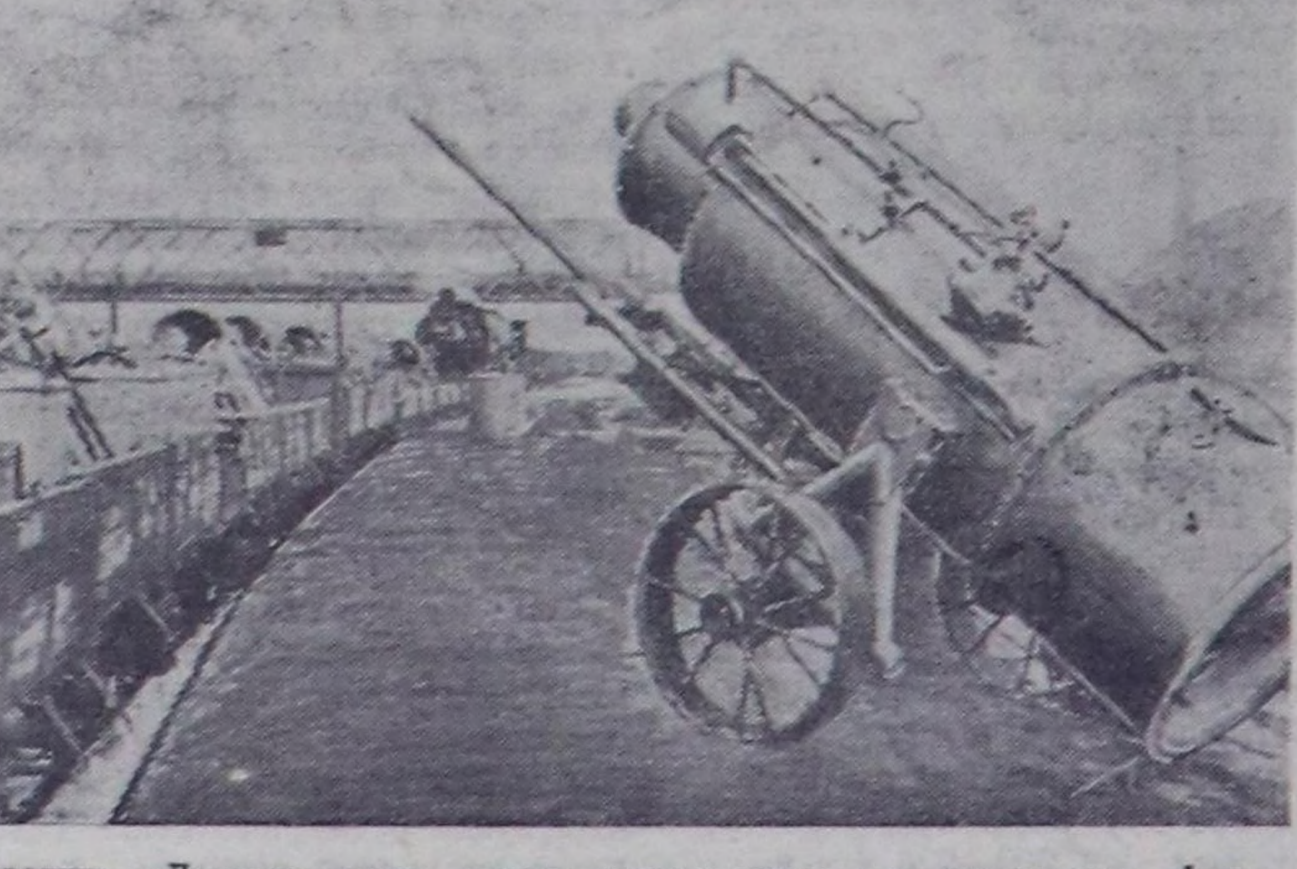
Районун чамдык албан организа-тары колхозтарга эки дузалап турда райпо, районун банкы чери колхозтар-га шеф дузаламчызын багай көргүзүп турар.

А. ШИРИН.

Колхозчуларнын хүлээлгелери

Барымы-Хемчин районун Хөндөлөк сумузунда «Победа» көдөз ажил-агыж артелиниң эр, херээжен колхозчулары 1951 чылда колхозтук мурунга ажил-агыж, культура талазы-биле тургустун-ган сорулгаларын долдур болгаш аякыр күөсөдир сорулга-биле социалисттиг чарыштың чаа бедиткен хүлээлгелерин алган.

Колхозчулар бо чылын тарып 316 гектар тарга культураларын 12 ажил хүштеринде агрохехниктиг бедик денгел ге тарып доозар, тараның чайгы ажаалгазын экижидип турган гектар бурзуздан ортумаа-биле 15 центнерден өзөш эвес дүжүттү алыр, дүжүт ажап алышыкынын 25 аяк хүнө-ринде доозар, күрүнөгө тара дузаары-ның планын сентябрь 20-ле бүрүн күө-сөдир, мал өстүрүрүнн күрүнө пла-нын долдур болгаш аякыр күөсөдир, саар инек бурзуздан ортумаа-биле 1100 литр сүт саалдын, бир баш уугу хойдан 1,5 килограмм дүк кир-гылдызын алып, күрүнөгө дузаар эйт, дүк планнарын хуусааында күөсөдир деп хүлээлгелерин алганнар. С. СЮРИН.

Львовтук «Львовсельмаш» заводу колхозтарынч мал ажилынын фер-маларына малга ченир ылыбардыр хайндырып бээр «ЗК—1» болгаш «ЗК—02»-деп машиналарын үндүрүп турар. «ЗК—1» деп машинага 2—3 киши чартып шахта-ла 1 тонна картофельди азы өсе-даа көрөп-лод-тарны ылыбардыр хайндырып болур. «ЗК—02» деп машина чартып шахта 0,4 тонна ченирин белеткээр. Чоокта чаа ол завод малга чөм бөлүк бөлүк машиналарын Си-бириниң колхозтарыне чоруткан. ЧУРУКТА: «Львовсельмаш» завод Сибирьге чорудар машиналарын белеткеп турары. Чурру Б. Басюпитскийнин. СЭТА-нын прессклпизи.

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Политшколаларның ажылының түңнелдерин үндүрери

Политшколаларның ажылы доозарда ийке, азы чайын ийи ай чапсарларды да дыйнакчыларның өөредилге чылымын иштинде өөренип эрткен материалдарның түңнел бөсөдаларын чорудар. Дыйнакчылар эрткен материалдары хайы хире ханы, эки шингээдил алдарының түңнел бөсөдаларын чорукмай хире бедиткенин ол бөсөдаларга түңнел өөр.

Өөредилге чылымын түңнелде чорудар түңнел бөсөдала, дыйнакчыларның билиглерин чүгө хынап көөр чүвө эвес, харын өөренип эрткен материалдарны каттаптарының болуш улам калбарты билип алырының чүгула чөспө болур. Шап ындагы түңнел бөсөдалар ылаавыла чорутуруп болгаш дыйнакчы түрүзү бодуноң чыл дургузунда ажылының өчкөдүн бээр апаар ужурул деп чүвени түңнел кичээлдер эгелээр мурнунда дыйнакчыларга пропагандаист сагындырар.

Түңнел бөсөдалары школа хевириниң экзамены кылдыр хуулдура бербес. Түңнел кичээлдер анаала эш хуузуноң бөсөдалы чорутуруп чорутунар. Анаа кичээлдерден ылгалы чүл дээр болза, политшколага херек кырында өөренип эрткен материалдың хемчээ-биле өөредилге чылымын дургузунда материалды кандыг чорутуруп өөренип эрткенден аайы-биле чорутунар ужурул. Ындыг төлөздө, экзамен ышкаш өөредилге материалдарының яны-яны боттарында материалдарны аяп дыйнакчыларга хамык-ла айтырылганы салып турган херээ чөк.

Дыйнакчы түрүзү бодуноң билини дүзү-биле илередип көргүсүн дээш бий чыл дургузунда чоруткан ажылы түңнел көөр дээш түңнел бөсөдалы ийи-үш кичээлдерде чорудары чүгула. Политшколаларның программазында кирген үш улуг көл бөдүктөрүң аайы-биле материалды түңнел кичээлдерге тус-тус чарып алза чогуур. Үш көл бөдүктөрүң түшү түрүзүңе түңнел кичээлди үш-дөрт шакта чорудар. Эрткен материалдарны түңнел кичээлдерге планнап үлөп алгаш, чогуур бөдүктөрүң аайы-биле дыйнакчылар эки бөлөктөнип алзын дээш пропагандаист оларга бо дугайын баштай дыйнадып бээр.

Каттаптарына тускай контроль айтырылганы, азы экзамен ышкаш кандыг-да билеттери дыйнакчыларга бербес. Политшколаның дыйнакчыларга дузаламчы материалдың тема түрүзүн зарган улуг эгелер болгаш ылаагыда

эге түрүзүңүң төңчүзүңе допчу түңнелдер болза, каттаптарының планы болур ужурул. Түңнел бөсөдаларга белеткелди дыйнакчыларга чигедир сорулга-биле тус-тус түңнел кичээлдерни чорударың мурнунда бөлүк болгаш чангыс-чангыс дыйнакчылар-биле консультацияларны чорутса чогуур.

Түңнел кичээлдерге курстун материалын шуптузун чүвө артырбай каттап күш четинмес. Ындыг төлөздө, кол айтырылганы пропагандаист баш удур төлөвилеп алыр, ол айтырылганы дескиндир бөсөдала калбар ужурул. Түңнел бөсөдаларга чикен айтырылганы партия райкомунун партия бинеди ажалдап кылар болгаш пропагандаистерниң семинарына чугаалаңыр. Кайы бир политшколага херек кырында эрткен материалдың хемчөөн барымдаалап, ол айтырылганы кандыг бир өскөрүлгөни, азы онза чүгүлдү кириери негетанер бе деп чүвени политшкола түрүзүңүң пропагандаист бодунап көөр ужурул. Бир түңнел кичээлге 10—12-ден хөй айтырылганы төлөвилээп херек чок. Ол айтырылганы дыйнакчыларга баш удур дыйнакчылар.

Түңнел кичээлге политшколаның хамаарып турары партия организацианын төлөзүн олуржур, ынчалза-да бөсөдалы пропагандаист эргелеп чорудар. Салдынган айтырылганы дыйнакчылар боттары эки туразы-биле удурткунуң кыйгырыны манавайн хары берип, боттарының эштериниң чугааларына немелде, чазалдар кылары чүгула. Бөсөдала бүгү дыйнакчылар идепкейлиг киржирин чөдип алыр дээш пропагандаист бөсөдалы угалыштыр ужурул.

Политшкола түрүзүңүң-ле эң-не идепкейлиг эштер бар болур. Бөсөдалы олар эгелеп болур. Ынчалза-да, оларны идепкейин башкараар, бир эвес боттары арай кошкы кылдыр бодол олурар эштер бар болза, оларга чүвө чугаалаар арганы бээр сорулга-биле идепкейлиг эштерни ызырындырып-даа оолур. Түңнел бөсөдала пропагандаист боду хөй чүвө чугаалап турган херээ чөк.

Өөредилге чылымын дургузунда кичээлдерге ажалдап турган нөсүк материалдарының иштинден эң чүгула чүлдери дыйнакчыларга дузаламчы кылдыр азыл болур.

Дыйнакчы түрүзүңүң билиниң түңнел демдөөн эң сөөлү бөсөдала бээр. Ынчаарга дыйнакчы түрүзүңүң өөредилге чылымын дургузунда канчаар

өөренип келгенин: ишти билин кайы хире калбаргыны, кандыг немелде номнар номчуп турарын ном-биле канчаар ажалдаанын, конспекти канчаар бижип турганын пропагандаист дыйнакчы түрүзүңүң ат кырынга түңнел чугаалаар. Дыйнакчыларның иштинден кичи бүгү өөредилге ажылынга кайы хире ак-сеткилди кызымак болуп турганын түңнел көргүзери чүгула. Оң ужуру чүл дээш, чамдык дыйнакчылар өөредилге материалдары чик шингээдил аптар шырак билилгил өөрүндө жомудал калбай турар болза-да, эвээш ажалдап турганын хараазы биле бодуноң чөдип ап болур аргаларында эвээш билини алган туруп болур. Эске дыйнакчылар кичээлдериниң эгезинде өөредилге материалдарын эки билип ап шыдавын турган болза-да, кызымак ажалдап тургаш, чыл төңчүздө дыйна өзе берген туруп база болур.

Политшколаның программазын эки шингээдил ап шыдапкан эштер-биле чөргөшүр, программаны шингээдил албай арткап эштер база туруп болур. Оларны дугайында түңнел кичээлге пропагандаист бүгү дыйнакчыларны мурнунга ыят чокка чугаалап бээр болгаш оң ужурун, чылдагыны тайылбырлап бээр ужурул. Чамдык дыйнакчылар чөже-да кызып турганын кандында ишти эртем билилгил белеткелди чавыс болган ужурунда курстун шингээдил ап шыдаван болуп база магат чок. Ындыг таварылгаларда дыйнакчыларны аягы-аңгы ап көөр деп чүвө тодаргай.

Дыйнакчы түрүзүңүң тус-тус өөредилгезин дугайында айтырыгы партия эге организацианы шиптирээр ужурул. Политшколаларны программаны шингээдил ап шыдаван коммунистер дараазында чылда политшколага катал өөренип кылдыр аңаа дузалаар ужурул. Политшколаны дооскан болза-да, эрткен программаны катал өөренип кичээлдер коммунистер турар болза, оларны катал өөренип дөктир херек.

Ам бистиң областың бүгү районнарында политшколалар өөредилге чылын доозарының экинде турар. Өөредилге чылымын иштинде эрткен бүгү материалдары ам арткап үениң иштинде катталары чүгула. Бо чылын партия чырыдышымын чөктилери өөредилгени 6 айга чөдир үргүлчүлөр.

Н. ТЕМБРЕК, ВКП(б) обкомунуң лектору.

ХАРЬКОВ. Мал ажылының Украин эртем шипчилел институтунда Украинаның колхозтарында өстүрүп турар каракуль, соколь хойларны дүгүнүч шынары, а ол ышкаш яны-бүрү укасаалы хойларны кечкиден тон кылырын өөренип көөр лаборатория бар. Чурукта: аспирант Л. Я. Точка, институттун ажылдагычы Л. С. Лемета, Чурру В. Хейфецти.

Мал ажылынга хөй орулга дээш

Тере-Хөл районда «Большевик» колхоз нияттиң мал ажылын хөжүдөр планын чөдешкиниң күүсөдил алган. Колхозтун малчынары ак-сеткилди ажалдап, малдыч чаш төлүн бүрүн камгалап турар. Чижээ, чылгыч эш Серенмаа 33 беден 33 баш кулуну, хойжу эш Буюн 172 хойдан 182 баш хураганнары доруктуруп алган.

Колхозтун саанызы эш Шимтей 11 инектен 5555 литр сүт саалдазын алган. Ол ышкаш колхозтун барааның сүт фермазы нияттиң-биле 18379 литр сүт саалдазын ап, колхозка 43 муң рубльдиң орулгазын киргеген.

И. АРАКЧА.

Колхозчу малчынар

Чаа-Хөл районнуң Ак-Дуруг суму-зунда Ленин аттыг колхозтун ниятти-лештирген шээр малы эрткен кызын сес бөлүк черге эки одарлап, хүр кыштаан.

Колхозтун хөй, өшкүзү ам масса-лы-биле төрүп турар. Колхозтун малчынары төрөп малдыч чаш төлүн четче камгалап ап турар. Чижээ, Таржай төрөөн 63 хойларны 66 хураганнары, Оттуган 49 өшкүлүн 59 анайларын, Кызыл-оол 40 хойларны 40 хураганнары, инекчи Седен 8 инектиң 8 бызаанын чидирип чоңка камгалап алган.

А. ТАРААЧЫ.

Малдың чаш төлү менди камгалатыган

Кызыл районнуң Көк-Тей суму-зунда «Совет Тузма» колхозтун хойжуу К. Солдумма 223 баш шээр малды чангыс-даа баш чидирип чокка эки денгиделиг кылдыр одарладып кыштаан.

Хойжу К. Солдумма бо чылын төрөөн 161 хойларны 161 хураганнары, 62 өшкүнүң 64 анайларын четче камгалап, доруктуруп алган.

Д. ДАМБЫ.

Культура-массалыг ажыл шуут утундурган

Массаны болгаш анык өскөни коммунисттер өзүга кижизидериниң бир чүгула хевирини культура-массалыг ажыл бо-лур ужурул. Бо чүгула ажыл Сүт-Хөл районнуң төвү Сүт-Аксы суурда утундурган. Оң фактызын мындыг көргүзүлгө-биле чугаалаарга-ла четчир.

Сөөлү үдө районнуң культура ба-жыны культураның оода эвес, а арага-чыларның чылгыч чери болу берген. Оң ишти кичи көөр аргажок хирлиг, соңгалары оббак. Областың культу-чырыдышыны килдизинден культу-ра бажынарга хергелээри-биле чоруткан хөй санныг музыка херекселдери чү-даа чок үрелип бузулган.

Культура бажынының эргелекти эш Көк-Хаа областан чоюкта чаа дына хөй херекселдери эвек-чыткаш, Ча-даанга базарлапкан чүлү илерез. Мынчангаш суурун анык өскөчери ажалды, албан хаагычтары дыш-танып көргөзөр чөт тыптаан. Районда турум болгаш көжер 2 кино бар. Ол кинолар база-ла четпес ажалдап турар. Район төвүнде турум кино эргелекти Мунигин болза кинону чо-гуур өй-шаанда област негевес. Чам-дык келген киноларны үндүрөрдө эки-рик үндүрүп турары-биле үен-даян болуп турар.

Районнуң библиотеказы база культу-раның оода болбайн турар. Библио-теканы ишти кирлиг, соок, чогуур өй-шаанда аныгынас, шаг үргүлчү шо-чагы турары чажыт эвес.

Бижик өөредилгезин эки организастаар

Вай-Тайга районнуң коммунистериниң иштинден 9 кичи бижик билбес, 100 анык кичи бижикти биче билер, а ком-сомолчулардан 24 кичи билбес, 200 анык кичи биче билер. Суму Советтер-иниң даргаларындан 3 кичи бижикти биче билер, харын оон ыңай районнуң удуртуу черлериниң аппаратында безин бижикти биче билер болгаш билбес кижилер бар болуп турар.

Бо бүгү фактылар болза, бижик бил-бес чорукту узулгаар деп эң чүгула сорулганы ботандырылганы районнуң партия, совет болгаш комсомол органи-зациалары сагыш салбайн келгенин хе-речилеп турар. Олар эрткен чылын 24 безек черлерде бижик өөредилгезин бөлүмдери организастатыган болгаш олар шупту ажалдап турарлар деп са-

Культура-массалыг, полит-кижизиди-гелиг ажалдарың кошкы тургустунга, нынчың уламындан социалист күш-ажылдың сагалга-чурумун үрээр, кыл-ган ажыл күлөлдөгүнө ак-сеткилди эвес чорутар чамдык ажалдакчыларда хөй-биле көстүп турар. Райода ажал-дап турар Банук чыл эгезинден бээр 3 удаа проул кылгаш шиптирген. Районнуң бухгалтери Шукто 2 удаа проул кылгаш шиптирген, ол ышкаш Норбу, Дары-Сорюк, Отчур-оол, Мельников олар үргүлчү арага-дарыже хан-дып, ажыл шагын үзүп турарлар.

Бо бүгү чүүдөр болза, капитализм, феодализмниң артынычы чамдык кижилериниң мээ-медерелинден ам-да арылбаанын көргүзүп турар. Шап мын-дыг болушкуннары баш удур бол-дурбас дугайында чоңуң ортузунга политиктиг илеткелдер, лекция ажылы чорувайн келген. Культура-массалыг ажыл, шүтүмчүлөп болгаш бөг-шүтүм-чүлөп кызы болуп турар. Бо талазы биле ВКП(б) районнуң агитация, про-паганда килдизинде, ВЛКСМ райко-мундан сула удуртуп турарында деп чүвө билидирер. Моон сонгар культу-ра-массалыг-даа, полит-кижизиделиг-даа ажалдары шынарыңдар херек.

Районнуң культура бажынында аарыгыл четтестери дарый өдеринде сагыш салырын, оң хама-рышкан органи-зациалары боданза чогуур.

С. СЕРИН-ООЛ.

нап турганнар. Херек кырында аңаа өөрөне чогуур бүгү кижилерни хаара туттаан, чамдык бөлүмдөр шаңар чөк ажалдап келгенер. Районо, райпо чөк-лери бижик өөредилгезиниң бөлүмдери саазын, карадаш-биле хандыбайн турганнар. Культармейстер-биле хар-ылыза чок, оларны ажылын тодаргай удуртуруп район организациаларының удурткучуларында кым-даа сонуурга-вын келген.

ВКП(б) обкомунуң беш дугаар плену-мунун шиптиргениң үндөйлөш, пар-тиянык район активиниң хуралының бижик билбес чорукту бо чылын бүрүн-биле узулгаар деп үндүргөн шиптирин амьдырал кырынга чөдешкиниг бот-тандырар херек.

Х. ХУНА.

Кино ажалдакчыларының аарыгыл чоруу

Кино база массага эң-не солун, бир-ги чергениң уран-чүлү болуп, чоңуң чаа-чаа кинофильмдери көөр дөөн күзели хүн-бүрүдө улгадып турар.

Ынчалза-даа Өвүр районнуң Дус-Даг суму-зунда ажылыч чоңарыга кино көргүзүлгөни дына четпес болуп турар. Кино көргүзүп келген механик-тер чүгө чангыс черге 1—2 санктар көргүзүлгөс, кинозун үрээр, чок болза, дөдир чоруй баар чүүдөр доктаамал апарган. Ылаңгыя 1950 чылдың но-

ябрьде келген кино чүгө Торгалыг суурга 1 удаа үнгөш чаныпкан. 1951 чылдың март айда келген кино база-ла 1 удаа үнгөш үрели берген. Билетти саткаш, кинону үрелген дээш, көргүс-пейн баар чүүдөр чаңчыл болу берген.

Ол чорук, механиктер Калзаң, Арак-чаа оларны эң-хөргөңгө камналга чок, ажылынга харысалга чок чорук-тарында болуп турар.

Д. СУНДУП.

КОЛХОЗЧУЛАРЫНЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Тере-Хөл районнуң Шына суму-зунда «Большевик» көдээ ажыл-агый арте-тиң ажыл-ишчилери 1951 көдээ ажыл-агый чылын бүгү көргүзүлгөр талазы-биле чөдешкиниг доозар со-рулга-биле бедиткен чаа хүлээлгелерни алган.

Олар бо чылын нияттиң мал ажы-лы өстүрүрүннн күрүнө планын ния-тизи-биле 105 хуу, оң иштинде мый-ыстыг бода малдын—105 хуу, чылгы малдын—107 хуу, хөй, өшкүнү—108 хуу, сүт саалдазын планын 105 хуу күүсөдил болгаш хааван, күш фер-маларын организастаар, чуртталга

бажыңнарының, культура амьдырал-дың, бүдүрүлгениң, мал кажаларының тудулганың планын 110 хуу, балык тударының планын 103 хуу күүсөдил деп хүлээлге алгаш улуг көдүрүлүш-күнүгү ажалдап турарлар.

И. КОМБУ.

Малды семиртип оदारладырчы кичээңгей салыр

Сүт-Хөл районда «Октябрь 30 чыл ою» амгы үдө улгатыр катыштырган Киров аттыг колхозка дуржулга стан-циянык специалистери геоботаник А. А. Лысенков биле зоотехник И. И. Петруник чөдип келгенер. Оларнык сорулгазы мал одарың талазы-биле дуржулга станциязында ажалдап кыл-ган системазы бүдүрүлгениң байда-лынга хынап көөрү болуп турган.

Ол семиртир малга дуржулга стан-циянык симментал-биле экижиткен анык малдарын каткан. Эртем ажал-дакчыларының күзөл-бодалын күүсө-пишан, кадарчылар ол тус-тус укаса-лыг малдарын чангыс черге одарлады кадарары турган. Чурттуң анык мал-дары ховуна, а симментал-биле эки-житкенери шыктыг шынаа сигенне-ринче ойттарыңче чүткүп турган.

Дуржулга станциянык ажалдакчыла-ры элөөн хөй чылдарың дургузунда дуржулганы кылып, бүдүрүлгө хайга-радардын чорудуп тургаш, малдың чайгы одарларының улсучу аргаларын байдып, малды семиртир арга-биле мыйыстыг бода малды одар аналга-зының чынаалдыг системазын ажал-дап кылганнар, ол система малдың хүнде деңгилде семиртишкиниң 800—1000 грамм деңзин немеп алы-рын хандырар турар.

Хынамчалы-биле чоруткан хайга-рашкындан илерезни болза, чамдык үнүштерин чурттуң малы көнүгү ту-рала-биле өттөп турган болгаш эки-житкен малдар ону барык-ла ойттавайн турган. Малды эки семиртир одарла-дыр системазын ажалдап кылдыр тала-зы-биле эртем ажалдакчыларыга хөй дузаны Донган Вавуноң эксперимен-талдыг ажал-агый чөдирген. Ол боду-нун хайгаараашкынындан элөөн үнелиг саналдары, ылаңгыя малды бөдүктөп ээлчег-биле ойттар арганы сүмөлээп. Малды кайы бир одарже анык чокка албадап сүрөр чорук хора чөдирер боордан өскө чүну-да берип шыдавас деп чүвө тускай эртемниң кичи бүрү-зүңге билдинген.

Бистиң областың чайгы одарлары үнүштерин бүдүш хевириниң болгаш составың талазы-биле дына хөй яны-зы-буру болуп турар.

Ынчангаш, одарны система чоңка ту-рэзы-биле ойттар кылдыр сүмөлөп болбас болган, чүгө дээрге, мал боду-нун шилип алганы-биле одарны тып ойттазын дээр чорукту зоотехник-тиг эртем шагда-ла буруу шапкан. Бис-тин байдалга таарышкан, аныккап бол-ду хынаатыган чаа системазы ажал-дап кылдыры негетинип турган, мындыг система бистиң областың байдалыга элөөн аныктыг болур.

Өөр малдыч ойттал турар одар шө-лүн 3,5 километр девисээрлэг хемчөөл штинден үмөйи чыткаш-ла онга чөдир тус-тус хевирлиг үнүштерге тавар-жып болур. Уксаа, хар-назынының, агаар бойдустуң аайы-биле мал бүрү-зүн чайгы одарга тус-тусу-биле хама-арыштыр көрүп оदारладыр.

Бодуноң системазын ажалдап кыл-баынан, дуржулга станциянык ажал-дакчылары малды бодундан дына хөй чүвени өөренип алганнар.

1948 чылдың чайында дуржулга станциязы чурттуң малын одарладып семиртир талазы-биле дуржулганы чө-руткан. Дуржулгага тургузар мал кыл-дыр Чөөн-Хемчин болгаш оң чогуунда турар районнарга белеткөөн шарыкы-гаштарын алган.

геш, ол дугайында эртем өзү-биле чо-гуур тайылбыры берипшан, дуржулга станциянык ажалдакчылары малды оदारладырың системанын ажалдап кылган. Ол система-биле одарның учас-тогун өй-шаанда хынамчалы-биле шинчилээри, оң хемчөөлү, курлавы-рын болгаш сигенини шынарын тодар-гайлап доктаадырың, семиртир малды эр, кызының, назы-харының болгаш ук-саанының аайы-биле үзүп оदारладырың, хүнүң дургузунда малды одарла-дырыңа одарның яны-бүрү хевирлиг си-генерин эң-не хөй-биле шилип алы-рыңче чүткүрүң, чылдың ээлчеглерин-ге болгаш хүнүң дургузунда агаарнык байдаларында хамаарып оदारла-рың яны-бүрү сигенерин таарыштыр ойттарың, одар чөмүң курлавырын ситен кезер арга-биле контролдаарың, малды семиртиргезиниң чоруп тура-рын бүгү тала-биле деңзилеп хынаа-рын ажалдап кылган. Бо системазы-малды өстүрүп доруктуларыңа бол-гаш семиртиргези чөдешкиниң-биле херетлеп болур.

Одарның системазының онза чүлү болза, улуг харысалганы кадарчыга оонап турары болур, ажалдың эңис түңнели оң хайгаараашкынында, бо-дамчалыг сагыңгырында хамаарып турар.

Кадарчыны шилип алыры анык колхозчу Хомушуну Чигжитке онашка-ны таварылга эвес. Колхозтун даргазы сагыңгыр эш Отчур кадарчы Чигжитиң бичиң сеткилди, баштаар чериң ай-тышкынын өй-шаанда тода күүсөди-ринге болгаш колхозтун өңчүзүн ынак-шылды-биле көөр талазы-биле оң үне-лиг шынарын шагда-ла билип алган турган.

Яды араттың огу Чигжит 10 хар-лымыдан эгелээш, байларың малын кадарып чоран. Сүт-Хөл районунга

колхозтары тургузуп эгелээри-биле доран-на оң адазы үр-даа боданмайн колхозка кирген болгаш оң союнда Чигжит база колхозка кирген.

1949 чылда Чигжитке колхозтун се-миртир малын кадарары дааскан бол-гаш ол даалганы өскө кадарчылардан эң дээр күүсеткен.

Колхозтун зоотехниги эш Серенмаа, дуржулга станциянык эртем ажалдак-чыларындан тургустунган тускай ко-миссия кадарчыларың киржилгези-биле семиртир малга одарларны шилип тывар дээш майнык бир дугаар чар-тында чорупкан. Комиссия Ишкин хемде оदारларга доктаган. Бо одар-лар болза, областың барың талакы районнарыңа дагылп чериң чайгы одарларыңа эки тааржы болган бол-гаш үнүштериниң яны-бүрү болуп ту-рары-биле ылгалып турган.

Эш Чигжит оदारладып семиртир малга колдуунда-ла ийи харлыг 61 баш анык малдар алган. Ол малдарны дуржулгага малдар деп адаан. Чигжитиң кадарган малында чырак эвес чер-ге, Ишкиниң адыры Хүүрегитте кол-хозтун оң өскө анык малдары тур-ган болгаш оларны кадарчылар бой-дустуң дуржулгазы канчаар айтып тур-ган болду, шап ынчаар кадарып тур-ганнар.

Хүүрегит хемге кадарып турган малдарың деңзиниң, эр кызының, хар-назынының талазы-биле Чигжитиң кадарып турар малы-биле бир дөмөй шынарың кылдыр үскен, болгаш се-миртилгениң үезиниң иштинде оларның деңзинин контролга алган турган. Дуржулгага тургузар малга үзүп тур-гускан участок 20 га хире турган. Ын-чангаш бир баш малга 3 гадан хөй эвес чер онажып турган.

Бүгү участокту ийи дең кезекке зар-ган турган. Участок түрүзүңө одар-ларның яны-бүрү ситен үнүштери ки-рип турган. Ботаник өзүгаар шыңгы чугаагыны-биле участок түрүзүңө 9 хуу чөдир яны-бүрү үнүштер кирип турган. Одарларга сүт албеп болган.

Ол участокка өөр малды оदारлады-рын май 29-тан эгелээш сентябрь 15-ке чөдир, 109 хонукта үргүлчүлөөн. Дуржулганың үези 93 хүн үргүлчүлөп турган.

Чайны дургузунда эш Чигжит эр-тем ажалдакчыларының малды одарла-дыр талазы-биле айткан чурумнарын шыңгызы-биле сагып турган. Эртем болгаш кезже, база бүрүг хуннедер мал колдуунда ховуга ойттар, ынчаар-га изигде тарамык ыштар аразыга болгаш сүт чаны шынааларга өттөп турган. Мал хүнүң дургузунда бүгү-ле хевирин одарларын ажалдап турган болгаш одарның яны-бүрү ойттарын чип турган. Бир участокка малды 15 хонук дургузунда оदारладып турган болгаш оң союнда өскө участокке сү-рүп ойттарып турган. 15 хонгаш-ла ба-за катал өскө участокке эңнеп турган.

Малдың үргүлчүлөп ойттар үезин 13—15 шаңтарга доктааткан. Хүнүң чурумун чайны иштинде 3 катал со-лаан. Июнь-июль айларда хүнүң чүру-мун мынчаар тургускан: эртенги 4 шаңтан 9 шаң чөдир эртенги одар; эр-тенгиң 9 шаңта сугарылга болгаш биче ды

